

Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського

Видавнича група «Наукові перспективи»

Луганський державний медичний університет

Громадська наукова організація «Система здорового довголіття в мегаполісі»

Християнська академія педагогічних наук України

Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання

*за сприяння КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру
дієтології Наталії Калиновської*

«Перспективи та інновації науки»

(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)

Випуск № 11(57) 2025

Київ – 2025

**«Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)»:
журнал. 2025. № 11(57) 2025. С. 3866**



**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.09.2021 № 1017
журналу присвоєно категорію "Б" із психології та педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 27.04.2023
№ 491 журналу присвоєно категорію "Б" із медицини: спеціальність 222**

**Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з
державного управління» (Рішення від 17.11.2025, № 6/11-25)**

*Журнал видається за підтримки КНП "Клінічна лікарня №15 Подільського району м.Києва", Центру дієтології Наталії
Калиновської.*



*Журнал заснований з метою розвитку наукового потенціалу та реалізації
кращих традицій науки в Україні, за кордоном. Журнал висвітлює історію, теорію,
механізми формування та функціонування, а, також, інноваційні питання розвитку
медицини, психології, педагогіки та. Видання розраховано на науковців, викладачів, педагогів-практиків, представників органів державної влади та
місцевого самоврядування, здобувачів вищої освіти, громадсько-політичних діячів.
Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.*

Голова редакційної колегії:

**Жукова Ірина
Віталіївна**

кандидат наук з державного управління, доцент, Лауреат премії Президента
України для молодих вчених, Лауреат премії Верховної Ради України молодим
ученим, директор Видавничої групи «Наукові перспективи», директор
громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з
державного управління» (Київ, Україна)

Головний редактор: Чернуха Надія Миколаївна — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ,
Україна).

Заступник головного редактора: Торяник Інна Іванівна - доктор медичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник лабораторії вірусних інфекцій Державної установи «Інститут мікробіології та імунології імені
І.І. Мечникова Національної академії медичних наук України» (Харків, Україна);

Заступник головного редактора: Сіданіч Ірина Леонідівна — доктор педагогічних наук, професор, завідувач
кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО
«Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна);

Заступник головного редактора: Жуковський Василь Миколайович — доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри англійської мови Національного університету "Острозька академія" (Рівне, Україна).

Редакційна колегія:

1. Бабова Ірина Костянтинівна - доктор медичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу економічного регулювання природокористування, ДУ "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України", лікар ФРМ (фізичної та реабілітаційної медицини) ДУ "Територіальне медичне об'єднання МВС України по Одеській області" (Одеса, Україна)
2. Бабчук Олена Григоріївна — кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
3. Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
4. Балахтар Катерина Сергіївна - здобувач ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053. Психологія, старший викладач кафедри іноземних мов в Національному університеті ім. О. О. Богомольця (Київ, Україна)
5. Бартенєва Ірина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
6. Біляковська Ольга Орестівна — доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів, Україна)
7. Вадзюк Степан Нестерович - доктор медичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, почесний академік Національної академії педагогічних наук України, завідувач кафедри фізіології з основами біотики та біобезпеки Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського України (Тернопіль, Україна)
8. Вовк Вікторія Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки Державного університету ім. Станіслава Штища в Пилі (м. Пила, Польща)
9. Гвожджевський Сильвія — кандидат наук, Державна професійна вища школа ім. Якуба з Парадижу в Гожуві-Великопольському (Польща)
10. Гетманенко Людмила Миколаївна - старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти і технологій Інституту післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна)

Пришляк В.І., Пришляк І.В. <i>ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СТРЕСУ П'ЯТИКЛАСНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЄКТИВНИХ МАЛЮНКОВИХ ТЕХНІК</i>	2362
Пупиніна Д., Оверчук В. <i>ЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ ТА АДАПТИВНИХ КОПІНГ-СТРАТЕГІЙ ІЗ СИМПТОМАМИ ТРИВОГИ, ДЕПРЕСІЇ ТА ПТСР У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ</i>	2375
Ребенок Н.О. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ЕСКАЛАЦІЇ ТА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД З ПОЗИЦІЙ ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА КОНФЛІКТОЛОГІЇ</i>	2384
Редько С.І., Савченко Ю.Ю. <i>ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ САМООЦІНКОЮ СТУДЕНТІВ ТА ЇХНЬОЮ СХИЛЬНІСТЮ ДО КОНФЛІКТНОСТІ</i>	2397
Савойсько І.В., Клібайс Т.В., Матвієнко Л.І., Собчак Г.М. <i>ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАДІЙНОГО ТИПУ ПРИВ'ЯЗАНOSTІ ТА СКЛАДОВА РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ</i>	2408
Савченко Ю.Ю., Антипін Є.Б., Редько С.І. <i>РОЛЬ ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ У СОЦІАЛЬНІЙ АДАПТАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКА</i>	2418
Саннікова О.П. <i>КООРДИНАТИ БАЗОВИХ МЕТАВИМІРІВ ОСОБИСТОСТІ</i>	2430
Сергєєнкова О.П. <i>МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АЛГОРИТМ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	2443
Слободиська О., Савчук З. <i>МЕНТАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ТА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ: ГЕНДЕРНА ДИНАМІКА В УМОВАХ КРИЗИ</i>	2455
Старенька О.М., Чусова О.М. <i>ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ДО НЕВИЗНАЧЕНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ</i>	2463
Стасюк М.І. <i>МОНІТОРИНГ ВЛАСТИВОСТЕЙ АСЕРТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ</i>	2475
Столярчук О.А., Коханова О.П. <i>ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ВІРТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ</i>	2488

УДК 159.923

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11\(57\)-2430-2442](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-11(57)-2430-2442)

Саннікова Ольга Павлівна доктор психологічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри загальної та диференційної психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>,

КООРДИНАТИ БАЗОВИХ МЕТАВИМІРІВ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Стаття спрямована на розгляд авторської дескриптивної системи, яка дозволяє описувати особистість через множину рівнів, що мають ієрархічну організацію. Оновлено континуально-ієрархічну концепцію особистості, котра розглядається як *макросистема*, що складається з різнорівневих, взаємосяжних підсистем зі специфічними характеристиками. В межах цієї системи кожна властивість особистості, кожний психічний феномен розглядається як цілісне, дименціональне утворення, що має ієрархічну організацію. Ієрархія рівнів континуально-ієрархічної структури особистості охоплює: формально-динамічний, змістово-особистісний; соціально-імперативний рівні. До першого рівня, що передуює розвитку інших, відноситься сукупність властивостей, що відбивають динаміку, перебіг, активність психічних явищ конституційного характеру. Другий рівень включає власне особистісні властивості: систему цінностей, спрямованість, потребо-мотиваційну сферу тощо. Третій рівень – соціально-імперативний містить клас характеристик, спричинений включенням особистості у різноманітні суспільні, соціальні зв'язки та впливом реального соціального середовища, соціальних норм, культурних традицій. Взаємодія цих рівнів відбувається через проміжні рівні (зони перетину).

Континуально-ієрархічна модель особистості проілюстрована на прикладі структури резильєнтності як усталеної риси особистості. Базові метавиміри резильєнтності на формально-динамічному рівні представлені сукупністю властивостей, ознак, які відображають характеристики резильєнтності як схильності до *стабілізації*, до *усталеності*, до *відновлення*. Змістово-особистісний рівень презентований підсистемою особистісних цінностей, ідеалів, вищих потреб, переконань, установок, смислів, представлених в резильєнтності. Соціально-імперативний рівень відбиває той клас *особистісних характеристик схильності до резильєнтності*, що обумовлений вимогами часу, суспільства, ідеями культури, релігії, їх динамікою, зміною парадигм, історичним процесом, що проявляється у *наявних уявленнях індивідуальності* про прийняті в суспільстві норми відновлення поведінки як основної характеристики резильєнтності, про пов'язані з нею мораль, етику, культуру.

Розглянуто підходи до розуміння резильєнтності (пружність, відновлення, стійкість) та надано авторське уявлення про цю властивість особистості у порівняння з адаптивністю (змінення, пристосування) як рисою особистості. Показано, що резильєнтність і адаптивність як властивості особистості при подібній спрямованості на процес адаптації, різняться формою та змістом взаємодії з фізичною та соціальною реальністю. *Зіткнення й співдіяння резильєнтності й адаптивності визначають механізми регуляції поведінки, які співпрацюють в режимі зміни детермінант*

Ключові слова: особистість, індивідуальність, континуально-ієрархічна структура, взаємосяжні підсистеми, резильєнтність, адаптивність, процес адаптації, базові метапараметри.

Sannikova Olga Pavlivna Doctor of Psychology, professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, professor of General and Differential Psychology Department, State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky», Odesa, <https://orcid.org/0000-0003-3961-2103>

COORDINATES OF BASIC METADIMENSIONS OF PERSONALITY

Abstract. The article is aimed at considering the author's descriptive system, which allows describing a personality through a set of levels that have a hierarchical organization. The continuous-hierarchical concept of personality, which is considered as a *macrosystem* consisting of multi-level, interconnected subsystems with specific characteristics, has been updated. Within this system, each property of the personality, each mental phenomenon is considered as a holistic, dimensional unity that has a hierarchical organization. The hierarchy of levels of the continuous-hierarchical structure of personality includes: formal-dynamic, content-personal; social-imperative levels. The first level, which precedes the development of others, includes a set of properties that reflect the dynamics, course, activity of mental phenomena of a constitutional nature. The second level includes the personality properties themselves: a system of values, orientation, need-motivational sphere, etc. The third level – social-imperative – contains a class of characteristics caused by the inclusion of the individual in various public, social ties and the influence of the real social environment, social norms and cultural traditions. The interaction of these levels occurs through intermediate levels (intersection zones).

The continuous-hierarchical model of personality is illustrated by the example of the structure of resilience as an established personality trait. The basic metadimensions of resilience at the formal-dynamic level are represented by a set of properties, signs that reflect the characteristics of resilience as a tendency to *stability, settling, restoring*. The content-personal level is presented by a subsystem of personal values, ideals, higher needs, beliefs, attitudes, meanings, represented in resilience. The social-imperative level reflects that class of *personal characteristics of the tendency to resilience* that is determined by the requirements of time, society, ideas of culture,

religion, their dynamics, paradigm shifts, historical process, which is manifested in the *existing ideas of the individual* about the norms of behavior restoration accepted in society as the main characteristic of resilience, about the morality, ethics, and culture associated with it.

The approaches to understanding resilience are considered and the author's idea of this personality trait is provided in comparison with adaptability as a personality trait. It is shown that resilience and adaptability as personality traits, with a similar focus on the adaptation process, differ in the form and content of interaction with physical and social reality.

Keywords: personality, individuality, continuous-hierarchical structure, interconnected subsystems, resilience, adaptability, adaptation process, basic metaparameters.

Постановка проблеми. Ця стаття спрямована на розкриття змісту макроструктури особистості та її опис з позицій континуально-ієрархічного підходу [9]. Про актуальність цієї проблеми свідчить різноманіття відповідних теорій і концепцій у різні часи становлення психології як науки. При аналізі різних підходів до визначення особистості та її структури виявляється той факт, що не зважаючи на різницю в уявленнях про зміст, об'єм, повноту опису, вони розкривають з конкретних позицій кожного дослідника різні сторони одного й того ж феномену, що свідчить про його складність, ємкість та міждисциплінарність. Будь-який психічний феномен розглядається як явище, що має свою структуру, і як процес, який відрізняється логікою, особливостями розвитку, становлення тощо. Презентована нами макроструктура особистості поєднує (узагальнює) найважливіші індивідні, суб'єктні, особистісні властивості та властивості індивідуальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманіття психологічних структур особистості широко представлене в історії зарубіжної психології різними напрямками і теоріями: аналітичною К. Юнга, психоаналітичною З. Фрейда, соціально-психологічною А. Адлера, векторною («теорія поля») К. Левина, конституційно-психологічною В. Шелдона і Е. Кречмера, поведінковою теорією Б. Скиннера факторно-аналітичною Г. Айзенка і Р. Кеттелла, тощо. Основні психологічні школи особистості радянських часів представлені концепціями С. Л. Рубінштейна, Л. С. Виготського і О. М. Леонтьєва, Б. Г. Ананьєва, В. М. Мясищева, Д. Н. Узнадзе, Б. М. Теплова і В. Д. Небиліцина, В. С. Мерліна, Л. І. Божович, К. К. Платонова, О. Г. Асмолова та іншими [8].

Сучасні уявлення української психологічної школи про особистість викладені в роботах М. Й. Боришевського, С. Д. Максименка, В. О. Татенка, Т. М. Титаренко та інших авторів.

Теорії особистості у вітчизняній психології презентовано у фундаментальній роботі Валентина Васильовича Рибалка [7]. У своїй науковій праці Валентин Васильович наводить аналіз багатьох теорій особистості. Так, К. К. Платонов

висунув концепцію динамічної функціональної структури особистості, яка включає соціально-обумовлену підструктуру, підструктуру досвіду, індивідуальних форм віддзеркалення, і біологічно обумовлену підструктуру. В. М. Мясіщев, разом з психічними процесами, властивостями і станами, включає в структуру особистості систему стосунків, яку розглядає як системотвірний (структуротвірний) чинник (у західній психології цьому підходу близька за змістом теорія «атитюдів»). При цьому цілісними компонентами особистості автор називає властивості, кожне з яких одночасно є вираженням і здатності, і характеру, і спрямованості. Б. Г. Ананьєв структуру особистості представляв як взаємний зв'язок і організацію її властивостей, симптомокомплексів (у широкому та вузькому сенсі). Компонентами особистості називає психічні процеси, стани, психічні і психофізіологічні властивості. Далі Рибалка В. В. розглядає теорії і концепції таких вчених, як В. М. Бехтерев, О. Ф. Лазурський, В. І. Вернадський, С. Л. Рубінштейн, Л. І. Божовіч, Г. С. Костюк, В. А. Роменець, М. М. Амосов, О. К. Дусавицький, В. О. Моляко, В. Ф. Моргун, Б. Й. Цуканов, І. Д. Бех, С. Д. Максименко, Г. О. Балл та багатьох інших вчених.

Слід зазначити, що головною тенденцією розвитку психології особистості є реалізація структурного підходу, при якому особистість розглядається як цілісне утворення, котре включає безліч взаємопов'язаних характеристик.

Отже, можна вважати, що єдиної загальновизнаної структури особистості немає, як і неможливо очікувати єдиного загальновизнаного у науковій літературі (навіть у межах науки психології) визначення поняття «особистість», а існують різні конструкти, що об'єднані цим терміном, існують відповідні їм теорії, котрі визначають методологію вивчення означеного феномену з точки зору конкретної концепції. Дуже влучно, креативно та ёмко з цього приводу висловилися В. М. Блейхер і Л. Ф. Бурлачук ще у 1978 році (наведу незмінену цитату): «... ми повинні визнати і певну умоглядність існуючих уявлень про структуру особистості. Саме тому вони з'являються невразливими для будь-якої критики, бо сама ця критика не оперує конкретним психологічним матеріалом, а відштовхується лише від іншого (частенько непорівнянного) погляду на структуру особистості» [2; 8].

У нашому дослідженні, спрямованому на вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості, ми спираємося на розгорнуті структурні уявлення Б. Г. Ананьєва. Систематизуючи науки про людину, а також знання у рамках психології, Б. Г. Ананьєв розглядав людину як індивіда, суб'єкта діяльності, особистість і індивідуальність. За змістом усі поняття знаходяться у стані взаємовключення, причому «найменшим», первинним поняттям є індивід, «найбільшим» – індивідуальність [цит. за 7, с. 180-182].

У даному контексті широке поняття «особистість» включає усі означені властивості, у тому числі його вузьке поняття, яке фіксує тільки соціальні риси людини. Ця система була неодноразово представлена в наших публікаціях. Але у

цьому повідомлені у межах континуального підходу розглянемо дуже популярну й важливу для сьогодення властивість особистості – *схильність до резильєнтності*.

Спочатку нагадаємо основні позиції дослідження континуально-ієрархічної структури особистості. Спираючись на існуючі уявлення про внутрішню обумовленість індивідуальної вибірковості по відношенню до зовнішньої детермінації (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, Г. С. Костюк, С. Л. Рубінштейн, О. К. Дусавицький, В. А. Роменець та ін. [3; 7], ми пропонуємо багатовимірну модель структури особистості (у широкому сенсі цього поняття). Згідно цієї моделі особистість розглядається як макросистема, що складається з різнорівневих, взаємосяжних (увзаємнених) підсистем, що мають специфічні ознаки.

Як рівні ми виділяємо:

- 1) формально-динамічний (самий глибинний рівень);
- 2) змістовно-особистісний;
- 3) соціально-імперативний як найвищий рівень структури особистості (див. рис. 1).

До першого рівня (основа, фундамент, опора), що передусь розвитку інших, ми відносимо сукупність усіх властивостей, що відбивають динаміку, перебіг, активність психічних явищ та індивідні властивості конституційного характеру.

Другий рівень включає власне особистісні властивості (поняття особистості у вузькому значенні слова): систему цінностей, спрямованість, потребо-мотиваційну сферу тощо. Змістово-особистісна підструктура є центральним утворенням особистості в широкому сенсі як багатовимірної складної макросистеми.

Третій рівень умовно названий нами соціально-імперативним (від латів. *imperativus* – наказовий, безумовний) містить клас характеристик, спричинений включенням особистості у різноманітні суспільні, соціальні зв'язки та впливом реального соціального середовища, соціальних норм, культурних традицій тощо. Третій рівень жорстко контролюється свідомістю. Якщо два перші рівні співзвучні (і вербально, і за сенсом) уявленням про динамічне і змістовне психічного, то третій рівень включає той клас характеристик, котрі відбивають і наявні у особистості уявлення про суспільство, мораль, норми, культуру, знання тощо, і саму мораль особистості [8; 9].

Межі взаємин між означеними рівнями складні, умовні і розмиті. Саме це дозволяє розглядати переходи від одного рівня до іншого як деякий суміжний простір, що об'єднує риси, що zarazом належать до двох сусідніх рівнів. Ці переходи, «суміжні зони» мають своє змістовне наповнення. Зокрема, формально-динамічний (перший рівень) і змістовно-особистісний (другий) охоплює загальний для обох клас характеристик, котрі однозначно неможна віднести тільки до одного з них. В узагальненому виді функція таких «суміжних» зон полягає, передусім, в з'єднанні різних рівнів, в підтримці цілісності самої системи. Це, у свою чергу, означає, що риси, котрі відносяться переважно до певного рівня, не є дискретними. Це континуальні утворення і можливий або плавний перехід однієї риси в іншу, або якісне її перетворення (трансформація).

Таким чином, розглянуті рівні, а саме, формально-динамічний, змістово-особистісний, соціально-імперативний, через суміжні зони є взаємозв'язаними та увзаємненими (взаємосяжними). Ступінь вираженості кожної властивості особистості спричинений як біологічними, так і соціальними факторами. Кожна властивість особистості, кожна її риса у контексті цієї структури розглядається як континуум, що «пронизує» усі підструктури особистості, котрі взаємно проникають одна у одну. Саме наявність зон перетину, які одночасно належать до сусідніх рівнів, забезпечує *«проростання», безперервність та цілісність у розвитку окремих психічних властивостей особистості* (резильєнтності, адаптивності, емоційності, асертивності, схильності до образи, цинізму, конфліктності, толерантності тощо), що по різному виявляються на кожному рівні структури особистості – від нижчих рівнів до вищих – від біологічно спричинених до соціально зумовлених, що свідчить про *діменсиональність* (безперервність) кожної властивості особистості, про її цілісність і континуальність. Водночас угруповання елементів системи у підсистеми (рівні), об'єднання їх у відносно самостійні, відособленні сукупності, що надає системі певну *дискретність*. Ми припускаємо, що індивідуальність як вища форма розвитку особистості характеризується певним, специфічним поєднанням означених властивостей. У процесі співдії ці властивості змінюються, і у рамках окремих підсистем, і у рамках усієї системи, змінюються їх якісно-кількісне поєднання, ступінь домінування кожної з них. Індивідуальність, таким чином, є не лише вищим рівнем розвитку особистості, але і характеризується унікальною комбінацією різнорівневих властивостей особистості, їх стосунками і особливостями динаміки [там само].

Для дослідження конкретних психологічних характеристик у рамках запропонованої системи властивостей, ми керувалися інтегральним підходом (В. С. Мерлін), при якому: 1) кожна підсистема (рівень) визначається тільки її властивими закономірностями; 2) кожна підсистема має бути представлена обмеженим числом властивостей, показників, що є найбільш типовими її характеристиками (зразками); 3) статистично значущі зв'язки між властивостями одного і того ж рівня повинні визначати відносно замкнуту систему; 4) характер зв'язків між вибраними показниками повинен відбивати своєрідність зв'язків між різними ієрархічними рівнями [7; 8].

Якщо розглядати конкретні психологічні характеристики скрізь призму саме цих координат (структурних рівнів) то інформація про кожну властивість та її різнорівневі параметри не може бути репрезентована рівномірно на усіх рівнях. Це пов'язано не лише зі слабкістю наукових розробок відповідної теми (проблеми), а й зі складністю, унікальністю кожного психологічного феномену, що розглядається.

Як конкретний приклад, спробуємо систематизувати відомості про таку властивість особистості, як *схильність до резильєнтності*, як здатність чинити опір негативним впливам, стресам, виявляти психічну стійкість.

Розгляд підходів до розуміння резильєнтності (схильності до стабілізації, поверненню до вихідного стану) заслуговує спеціального аналізу. У цій роботі ми

лише торкнемося питання співвідношення цієї властивості особистості у порівнянні з адаптивністю теж рисою особистості.

Досить часто резильєнтність в літературі визначається саме як адаптивність до умов, які швидко змінюються [4; 6].

Резильєнтність пов'язують зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов і розглядають як певну характеристика особистості і як динамічний процес посттравматичного стресового зростання особистості [10].

Резильєнтність також трактується як психологічна *пружність*, як здатність справлятися зі складними життєвими обставинами та *адаптуватися* до стресових подій, особливо через емоційну, розумову та поведінкову гнучкість [11].

Резильєнтність як риса особистості визначається як здатність індивіда протистояти несприятливим та травматичним подіям та адаптуватися до цих умов, як адаптивний динамічний процес повернення до початкового психосоціального функціонування після періоду дезадаптивного функціонування внаслідок дезорганізуючої дії психотравмуючих факторів [1; 4; 5; 10].

На наш погляд, резильєнтність і адаптивність як властивості особистості мають загальну спрямованість на процес адаптації при виникненні суттєвих змін, які потребують їх врахування. Проте, резильєнтність і адаптивність різняться формою та змістом взаємодії з фізичною та соціальною реальністю, і, відповідно, шляхами, якими здобувають успішність процесу адаптації.

Резильєнтність – це потенційна можливість інтрасуб'єктивної системи зберігати збалансоване функціонування (гомеостаз), незважаючи на наявність деструктивних впливів і тенденцій.

Адаптивність же виявляється у здатності суб'єкта синхронно перебудовуватися, відповідно до вимог змінного середовища.

Якщо смисл *адаптивності* полягає в *пристосуванні до змінних умов* зовнішнього (або внутрішнього) середовища завдяки її пластичності, гнучкості, пошуку нових форм взаємодії зі світом, врахуванні змін *без повернення до вихідного положення*, в *устремлінні до змінення* попереднього стану, до зміни особистісної позиції тощо (навіть, аж до конформізму) заради виживання, то *резильєнтність* як *схильність до збереження рівноваги, до стабілізації, і, навіть, до супротиву*, відбиває (відлунює), гальмує всі впливи, що порушують стійкість самої системи, або її окремих компонент, *виявляє устремління до повернення та збереження вихідного стану, забезпечуючи її стійкість та непохитність*.

У той же час резильєнтність й адаптивність як риси особистості, постійно взаємодіють між собою. Резильєнтність «активна» виконуючі функцію стійкості доки може відбивати тиск змін до «точки неповернення». І якщо «пропускає удар» включається механізм зміни детермінант – активізується адаптивність як модус пристосування до цих змін поки не наступить стан балансу між ситуацією и реакцією... і все починається спочатку. Причому, механізм адаптації – не є лінійним послідовним процесом, іноді відбувається одночасно. Важливо відмітити, що резильєнтність і адаптивність, на наш погляд, не є синоніми, – це дві сторони єдиного процесу, які перебувають у постійній взаємодії між собою.

На рис. 1 презентована структура психологічної резильєнтності в контексті континуально-ієрархічного підходу.



Рис. 1. Континуально-ієрархічна структура психологічної резильєнтності

Отже, вирізнення окремих підсистем засновано на диференціації, їх взаємодія через суміжні зони можлива на засадах інтеграції. Континуально-ієрархічна структура особистості представлена на основі системного підходу як багаторівнева і полімодальна система, як сукупність компонентів, котрі співдіють між собою, що забезпечує її цілісність.

Ми розуміємо обмеженість і спрощеність будь-якої зі схем, але все ж вважаємо запропоновану модель корисною, зокрема для аналізу особистості професіонала. У професійній діяльності відбувається специфічна функціональна і конституціональна зміна, розвиток, трансформація «загально психологічної» структури особистості та формування особистості саме професіонала. Запропонована структура особистості інтегрує найбільш адекватні, на наш погляд, уявлення про особистість і тому не є абсолютно новою. В той же час, вона дозволяє упорядкувати множину властивостей особистості, у тому числі і професійно важливих, що відповідають вимогам діяльності, зокрема, *резильєнтності*, розглянути їх у рамках цілісної системи і визначити підходи до дослідження індивідуального становлення особистості.

Нагадаємо, що показниками наведених підсистем нами обрано: на формально-динамічному рівні – сукупність усіх ознак, котрі відображають динаміку, перебіг психічних явищ, наприклад, схильності до резильєнтності; на змістово-особистісному рівні – компоненти схильності до резильєнтності як стійкої властивості особистості, що відображують цінність цієї риси, мотиваційну потужність, стійкість тощо; на соціально-імперативному – компоненти резильєнтності, що відображують проєкції (вимоги) культури, релігії, професії, соціального статусу тощо, які пред'являються до цієї риси особистості та до її проявів з боку соціального середовища. Підставою для виділення перелічених груп показників резильєнтності служить висока репрезентативність цих рис в самій структурі особистості, їх значущість в життєдіяльності, їх роль в індивідуальному становленні особистості, в регуляції діяльності, а також їх відповідність вимогам і принципам інтегрального підходу.

Розглянемо підходи до розуміння резильєнтності (схильності до стабілізації, поверненню до вихідного стану) та надамо авторське уявлення про цю властивість особистості у порівнянні з адаптивністю як рисою особистості.

У табл. 1 надані базові метапараметри різнорівневих підсистем континуально-ієрархічної структури особистості, кожна з яких характеризується певним поєднанням відповідних специфічних компонентів (порядок рівнів подані відповідно до схеми, що зображена на рис. 1).

Загалом можна уявити будь-яку характеристику як стійку властивість особистості в контексті континуально-ієрархічного підходу не в площині, а в системі, у просторі трьох вимірів, яка має три вісі.

Таблиця 1

Метахарактеристики різнорівневих підсистем континуально-ієрархічної структури особистості (на прикладі схильності до резильєнтності)

№	Підсистеми (рівні)	Метахарактеристики Індивідуальності (базові метапараметри)	Конкретний приклад
			Характеристики (показники) схильності до резильєнтності як риси особистості
1	III. Соціально-імперативний рівень	Компоненти певної властивості особистості (психічного феномену), що відображують проєкції, вимоги: культури, релігії, професії, соціального середовища тощо	Показники ступеню конгруентності (відповідності) резильєнтності стосовно: - національної культури; - релігії, - соціального середовища, - професії, - спілкування тощо, - регуляція резильєнтності свідомістю
2	Зона перетину. Підструктура досвіду	Компоненти свідомих дій (діяльності), знань, умінь та навичок, спрямованих на продуктивний, якісний і своєчасний прояв певної властивості особистості	Здатність за власним вибором на основі досвіду створювати: власні правила, норми поведінки, що спрямовані на відновлення; обирати адекватні стратегії; підвищувати власну комфортність, підвищувати ресурсність резильєнтності
3	II. Змістово-особистісний рівень	Компоненти певної властивості особистості (психічного феномену), що відображують її цінність, мотиваційну потужність, стійкість, потяги, схильності	Показники: - цінності резильєнтності для особистості, - сили і стійкості мотивації виявляти резильєнтну поведінку, - збереження балансу, рівноваги, - настанови на резильєнтність, - стабільності, незламності, супротиву змінам тощо
4	Зона перетину. Підструктура якісних характеристик	Компоненти психічної активності людини, що виявляється в емоційній, інтелектуальній, руховій сфері	Якісні показники резильєнтності - емоційний компонент, - когнітивний компонент, - конативний компонент, - контрольно-регулятивний
5	I. Формально-динамічний рівень	Компоненти, що відображають силу, динаміку, перебіг психічних явищ, енергійність, різноманітність дій	- потреба у відновленні, - почуття стабільності, - власна ініціатива виявляти стійкість, - спонтанність супротиву до самозмін, - легкість виникнення резильєнтності, - широта зон прояву резильєнтності, - схильність до витримки тощо

На вісі ОХ «розташовуються» обрані для дослідження конкретні стійкі властивості, риси особистості, які аналізуються в контексті континуально-ієрархічної концепції. В роботах наших аспірантів з означених позицій розгляда-

лися такі властивості особистості, як: адаптивність (Кузнєцова О.А), асертивність (Подольак Н.М), авантюризм (Меленчук Н.І.), емпатична спрямованість (Оріщенко О.А), схильність до ризику (Бикова С.В), схильність до самозмінювання (Лушикова Д.В.), переживання почуття образи (Свертілова Н.В.), заздрісність (Лісовенко А.Ф.), ідентичність особистості (Сергєєва А.В.) та багато інших дослідників.

Друга вісь – Вісь ОУ (вісь БІО-СОЦ) – охоплює рівні континууму, їх ієрархію та опис ознак (саме вони надані у схемі).

Третя вісь ОЗ відбиває взаємовплив інтегральних регулятивних механізмів в процесі функціонування самої системи. Саме ці механізми забезпечують саморозвиток і саморегуляцію особистості (та її окремих якостей, властивостей) як складної багаторівневої системи в просторі безлічі умов і чинників. Саморозвиток і саморегуляція можливі завдяки існуванню багаторівневих, відносно самостійних підсистем, які знаходяться між собою в ієрархічних відносинах і взаємовпливах.

Аналогічно можна уявити собі структуру таких рис особистості, як агресивність, цинізм, заздрість, конфліктність, толерантність, агресивність, товариськість тощо. Ці риси особистості по-різному представлені на всіх рівнях, причому, якщо, наприклад, агресивність, товариськість, конфліктність найбільш яскраво виявляються на формально-динамічному рівні, то «ядро» резильєнтності, більшою мірою зсувається до змістово-особистісного, а «ядро» адаптивності (функціонально протилежна резильєнтності) – до соціально-імперативного рівня. Проте, усі ці якості, риси певним чином, з різною інтенсивністю, забарвленням, різноманіттям виявляються на всіх рівнях означеної континуально-ієрархічної структури особистості.

Висновки:

Оновлено авторську континуально-ієрархічну концепцію структури особистості, котра розглядається як макросистема, що складається з різноманітних, взаємосяжних підсистем, що мають специфічні характеристики. Вирізнєння окремих підсистем засновано на диференціації, їх взаємодія через суміжні зони можлива на засадах інтеграції. Континуально-ієрархічна структура особистості представлена на основі системного підходу як багаторівнева і полімодальна система, як сукупність компонентів, котрі співдіють між собою, що забезпечує її цілісність.

Показано, що резильєнтність – це здатність пручатися змінам, зберігати стабільність, протистояти невдачам, відновлюватися. Резильєнтність допомагає адаптуватися до змінних умов, але не зводиться до адаптації. Риси особистості, яка забезпечує успішність процесу адаптації – це адаптивність, яка характеризується пластичністю, схильністю до змін, гнучкістю, пристосуванням тощо.

Резильєнтність і адаптивність як властивості особистості при подібній спрямованості на процес адаптації, різняться формою та змістом взаємодії з фізичною та соціальною реальністю. *Зіткнення й співдіяння* резильєнтності й адаптивності як двох сторін єдиного процесу адаптації, визначають *механізми регуляції поведінки, які співпрацюють в режимі зміни детермінант*.

Література

1. Адаменко Л. С. Актуальні підходи до проблеми дослідження психичної резильєнтності. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2020. № 58(5). С. 5-13. DOI : <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2020-58-5-5-13>.
2. Блейхер В. М., Бурлачук Л. Ф. *Психологическая диагностика интеллекта и личности*. Киев : Вища школа, 1978. 142 с. С. 81.
3. Грішин О. Резильєнтність особистості: психодіагностика та засоби розвитку. *Збірник наукових праць ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Серія «Психологія»*. 2021. Випуск 64. С. 62-77. DOI : <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>.
4. Кокун О. Професійна життєстійкість особистості: аналіз феномена. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. 2020. Том. V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія. Випуск 20. С. 68-81. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/721356/1/Kokun_OM_2020_Professional_hardiness_of_personality_an_analy.pdf
5. Кокун О. М. (ред.). *Психофізіологічне забезпечення професійного самоздійснення фахівця в умовах соціально-економічних перетворень* : монографія / О. М. Кокун, В. В. Клименко, О. М. Корніяк [та ін.]. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2018. 298 с. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/712848/1/Моногр_2018.pdf.
6. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Том 3: Консультативна психологія і психотерапія*. Вип. 14 / Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2018. С. 26-64. URL : https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716873/1/Lazos_APP_V3N14_2018.pdf.
7. Рибалка В. В. *Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці* : [Навчальний посібник]. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2009. 575 с.
8. Саннікова О. П. Макроструктура особистості: Психологічний опис. *Наука і освіта. Тематичний спецвипуск: «Психологія особистості: теорія, досвід, практика»*. 2013. № 7/CXVII. С. 7-12. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/7116/1/Sannikova.pdf>.
9. Саннікова О. П., Санніков О. І. Детермінація активності особистості в ситуації вибору. *Науковий журнал «Наукові інновації та передові технології»*. Серія «Психологія». 2025. № 7 (47). С. 1354-1368. DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7\(47\)-1354-1368](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-1354-1368).
10. Софія Дмитришин. Резильєнтність особистості: сутність феномену та методи розвитку. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2024. Випуск 20. С. 67-74. DOI : <https://doi.org/10.30970/PS.2024.20.10>.
11. Яковлева К. Р. Психологічна пружність як важливий чинник позитивної адаптації до негараздів. *Психологічні читання: збірник матеріалів IX наук.-практ. конф. молод. вчених (м. Харків, 1 груд. 2023 р.): у 2-х т. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. соц. та психол., наук. парк «Наука та безпека»*. Харків : ХНУВС, 2023. Т. 1. С. 235-237. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19736>.

References

1. Adamenko, L. S. (2020). Aktualni pidkhody do problemy doslidzhennia psykhychnoi rezylientnosti [Current approaches to the problem of studying mental resilience]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense University of Ukraine. Issues of Psychology*. 58(5), 5-13 [in Ukrainian].
2. Bleikher, V. M., & Burlachuk L. F. (1978). *Psykhologhycheskaia dyahnostyka yntellekta y lychnosti* [Psychological diagnostics of intelligence and personality]. Kyev : Vyshcha shkola [in Ukrainian].
3. Hrishyn, O. (2021). Rezylientnist osobystosti: psykhodiagnostyka ta zasoby rozvytku [Personality resilience: psychodiagnostics and means of development]. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU im. H. S. Skovorody – Collection of scientific works of the KhNPU named after G. S. Skovoroda. Series «Psychology»*. 64, 62-77 [in Ukrainian].

4. Kokun, O. M. (2020). Profesiina zhyttiistiikist osobystosti: analiz fenomena [Professional Hardiness of Personality: Analysis of the Phenomenon]. *Aktualni problemy psykholohii – Current Problems of Psychology: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Tom. V: Psykhofiziologhiia. Psykhologhiia pratsi. Eksperymentalna psykholohiia*. 20, 68-81 [in Ukrainian].
5. Kokun, O. M. (Ed.) (2018). *Psykhofiziologichne zabezpechennia profesiinoho samozdiisnennia fakhivtsia v umovakh sotsialno-ekonomichnykh peretvoren* [Psychophysiological support for professional self-realization of a specialist in conditions of socio-economic transformations] / Kokun, O. M., Klymenko, V. V., Korniiaka, O. M. & et al. Kyiv : Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Lazos, H. P. (2018). Rezylientnist: kontseptualizatsiia poniat, ohliad suchasnykh doslidzhen [Resilience: conceptualization of concepts, review of modern research]. *Aktualni problemy psykholohii – Current problems of psychology. Tom 3: Konsultatyvna psykholohiia i psykhoterapiia*. 14, 26-64 / Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Vinnytsia : FOP Rohalska I. O. [in Ukrainian].
7. Rybalka, V. V. (2009). *Teorii osobystosti u vitchyzniani psykholohii ta pedahohitsi* [Theories of personality in domestic psychology and pedagogy]. Odesa : Bukaiev Vadym Viktorovych [in Ukrainian].
8. Sannikova, O. P. (2013). Makrostruktura osobystosti: Psykhologichnyi opys [Macrostructure of personality: Psychological description]. *Nauka i osvita - Science and education*. 7/CXBII, 7-12 [in Ukrainian].
9. Sannikova, O. P., & Sannikov, O. I. (2025). Determinatsiia aktyvnosti osobystosti v sytuatsii vyboru [Determination of personality activity in a choice situation]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific innovations and advanced technologies. Series «Psychology»*. 7(47), 1354-1368 [in Ukrainian].
10. Sofiia, Dmytryshyn (2024). Rezylientnist osobystosti: sutnist fenomenu ta metody rozvytku [Personality resilience: the essence of the phenomenon and methods of development]. *Visnyk Lvivskoho universytetu – Bulletin of Lviv University. Psychological Sciences Series*. 20, 67-74 [in Ukrainian].
11. Yakovleva, K. R. (2023). Psykhologichna pruzhnist yak vazhlyvyi chynnyk pozytyvnoi adaptatsii do neharazdiv [Psychological resilience as an important factor of positive adaptation to adversity]. *Psykhologichni chytannia: zbirnyk materialiv IKh nauk.-prakt. konf. molod. vchenykh - Psychological readings: collection of materials of the IX scientific-practical conference of young scientists* (m. Kharkiv, 1 hrud. 2023 r.). Kharkiv : KhNUVS. 1, 235-237 [in Ukrainian].